

บทที่ 4

คุณค่าต่อผู้อ่านและสังคม

เนื่องจากกลอนเปล่าของไทยเป็นงานเขียนที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้อ่านและบริบททางสังคม ทำให้นอกจากจะมีคุณค่าในด้านองค์ประกอบภายในแล้ว กลอนเปล่ายังมีคุณค่าต่อผู้อ่านและต่อสังคมอีกด้านหนึ่ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

คุณค่าต่อผู้อ่าน

คุณค่าต่อผู้อ่าน คือ ประโยชน์ที่ผู้อ่านได้รับจากการอ่านกลอนเปล่า พบ 3 ด้าน ได้แก่ คุณค่าด้านจิตใจ คุณค่าด้านสติปัญญา และคุณค่าด้านการดำเนินชีวิต

1. คุณค่าด้านจิตใจ

คุณค่าด้านจิตใจ คือ ประโยชน์ทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ที่ผู้อ่านได้รับจากการอ่านกลอนเปล่า พบ 2 ด้าน ได้แก่ ความสะเทือนอารมณ์ และการกล่อมเกล่าจิตใจ

1.1 ความสะเทือนอารมณ์

ความสะเทือนอารมณ์ คือ การที่ผู้อ่านเกิดอารมณ์สะเทือนใจตามที่ผู้เขียนนำเสนอ ความสะเทือนอารมณ์นี้เป็นคุณค่าสำคัญที่ต้องปรากฏในงานวรรณศิลป์ อันเป็นผลมาจากปัจจัย 2 ประการ ได้แก่ ความสะเทือนอารมณ์อันเนื่องมาจากรื่องราวที่ผู้เขียนนำเสนอ และความสะเทือนอารมณ์อันเนื่องจากการสรรคำ

1.1.1 ความสะเทือนอารมณ์อันเนื่องมาจากรื่องราวที่ผู้เขียนนำเสนอ
เกิดจากการที่ผู้อ่านมีความรู้สึกร่วมกับสุนาฏกรรมและโศกนาฏกรรม ดังตัวอย่าง

สี่เสาไม้ไผ่ มุงด้วยใบลาน
เป็นร้านตัดผม ลุงสมเป็นช่าง
ตัดผมไอ้ช้าง
มันขึ้น ป.4 พุงนี้เปิดเรียน
ลุงไถให้เกรียน เห็นคิดหนังหัว
ไถได้ครึ่งเดียว ลุงสมเหลียวหลัง
ป้าอ้วนคู่กรรม มือกำมิดได้
วิ่งโร่ซี้ด่า

เจื่องามาสู่ ไม่รู้กลใด
 ผัวหนีเมียไล่ เอ็ดไปตามทาง
 เพื่อนเพื่อนฮาดัง ขวดยละมึงไอ้ช้าง
 หูกางหัวแหวง แต่งชุดนักเรียน
 หัวเกรียนแถบเดียว
 หมาเกรียวแห่เห่า
 เดินข้ามคลองบาง
 ลัดเลาะป่ายาง ผ่านบางคาเพชร
 เหมือเซ็ดแขนเสื้อ
 โรงเรียนวัดเคื่อ อยู่เหนือบางไป
 ครูใหญ่ใจดี เพื่อนฝูงมากมี ไอ้ช้างสุขใจ
 ทโมนฝูงใหญ่ วังไล่กันเกรียว
 เจ้าเล่นซ่อนหา ไอ้ช้างปิดตา เป็นหมาหลายเที่ยว
 ไอ้หมาหัวเกรียน ผมเหียนแถบเดียว เอ้า...เฮ

(ตุ๊กตารอยทราย, หน้า 18)

เนื้อหาของกลอนเปล่าเรื่องนี้เป็นแนวสุนาฏกรรม แฝงอารมณ์ขัน
 แทรกแนวคิดความมีน้ำใจของสังคมชนบท ผ่านเรื่องราวของเด็กชายผมแหวงที่แม่จะมีทรงผม
 ผิดแปลกไปจากเด็กคนอื่น แต่ก็ไม่ได้ถูกขี้เกียจกีดกันออกจากกลุ่ม การอ่านกลอนเปล่าบทนี้
 ทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ขันขึ้นกับลักษณะท่าทางของตัวละครในเรื่อง

ลวดหนามสามชั้นกันเขต
 คำลึงไต้รั้วลวดหนาม
 เด็กบ้านโน้น มองเด็กบ้านใหม่
 เด็กบ้านใหม่เดินเลียบรั้วมา
 เกือบถูกคำลึงไปเล่น
 เด็กน้อยลอดรั้วไปหา
 สามวันรั้วโหว่เป็นช่อง
 หัววันหญ้าเรียบเป็นทาง
 สิบวันรั้วลวดหนามหาย

เด็กเด็กวิ่งเล่นเฮฮา
พ่อแม่พึ่งพาแบ่งปัน
แก่งสั้มดัมยามาให้
เด็กเด็กวิ่งไปวิ่งมา
อบอุ่นอุราเพื่อนบ้าน

(ตุ๊กตารอยทราย, หน้า 7)

กลอนเปล่าเรื่องนี้เป็นแนวสุนาฏกรรม นำเสนอเรื่องราวความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
แก่กันระหว่างเพื่อนบ้าน ซึ่งทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การอ่านกลอนเปล่าบทนี้ทำให้
ผู้อ่านเกิดความรู้สึกอิ่มใจจากการได้รับรู้เรื่องราวการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของตัวละคร

ตลอดแนวรั้วกันกระต่ายที่ทอดยาวข้ามทวีป
ความตายและรอยแต้มน้อยน้อยของเธออยู่ข้างหลัง
เบื้องหน้า, ทะเลทรายกลายเป็นเปลวไฟ
ทว่าเธอองหัวใจเป็นเงาร่ม ห่มความหิวโหย
เด็กหญิงชาวอะบอริจิน

พวกเขาบอกว่า ด้วยความปรารถนาดี
เธอจึงถูกลากออกมาจากอ้อมอกของบรรพบุรุษ
เพื่อฝึกฝนให้เป็นคนศิวิไลซ์ในโรงเรียนของพระเจ้า
เปลี่ยนผิวสีดำให้เป็นสีขาว

เมื่อเสียงเพรียกภาษาพื้นถิ่นบินมาจับปีกนก
เธอจึงระหะหน ระหกระเหินเดินทางไกล
ไม่หวั่นต่อความตายไล่ล่ามาจากgrimแม่น้ำมัวร์

(เก็บความเศร้าไว้ให้พื้นมือเด็กเด็ก, หน้า 154)

เนื้อหาของกลอนเปล่าเรื่องนี้เป็นแนวโศกนาฏกรรม นำเสนอเรื่องราว
การหลบหนีเพื่ออิสรภาพของเด็กหญิงชาวอะบอริจิน กล่าวกันว่าช่วงที่ชาวยุโรปเริ่มอพยพมาตั้ง
ถิ่นฐานที่ประเทศออสเตรเลีย พวกเขาได้ทำร้ายเป็นแนวยาวเพื่อประกาศอาณาเขตและป้องกันไม่ให้
ชาวอะบอริจินซึ่งเป็นชนเผ่าดั้งเดิมเข้ามาในพื้นที่ ขณะเดียวกันได้นำลูกหลานของชนพื้นเมือง

มาเลี้ยงดูและให้การศึกษาเพื่อทำให้เด็กเหล่านั้นเป็นผู้ที่มีความเจริญตามความเชื่อของชาวตะวันตก การดำเนินนโยบายดังกล่าวประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็ว เวลาไม่กี่ปีให้หลังเด็กชาวอะบอริจิน กลายเป็นคนเมืองเต็มตัว ขณะที่ชนเผ่าดั้งเดิมลดจำนวนลง กระนั้น ก็ยังมีเด็กจำนวนหนึ่งพยายามหนีกลับไปอยู่กับครอบครัว การอ่านกลอนเปล่าบทนี้ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกเห็นใจในชะตากรรมของตัวละคร

หากไร้เวลา

จะทุเลาความรวดร้าวลงอย่างไร
ในเมื่อความทรงจำไม่จางหาย

กีนี่

เสียงเพลงคุ้นใจยังเจ็บอก

“พระจันทร์เพ็ญ

กับอ้อมแขนว่างเปล่า”

(ดอกฝน, หน้า 81)

กลอนเปล่าเรื่องนี้เป็นแนวโศกนาฏกรรม เป็นการบรรยายความรู้สึกเจ็บปวดอันเนื่องมาจากความผิดหวังเรื่องความรักของตัวละคร โดยข้อความ “เสียงเพลงคุ้นใจยังเจ็บอก” สื่อความหมายถึงความเจ็บปวดที่ยังไม่จางหาย แค่เพียงได้ยินเสียงเพลงที่เคยฟังร่วมกันกับคนรัก ความรู้สึกดังกล่าวก็พ่นกลับมาทันที การอ่านกลอนเปล่าบทนี้ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกหดหู่กับความทุกข์ทรมานของตัวละคร

1.1.2 ความสะท้อนอารมณ์อันเนื่องจากการสรรคำ เป็นผลมาจากการเลือกเสียงของคำ และความหมายของคำ

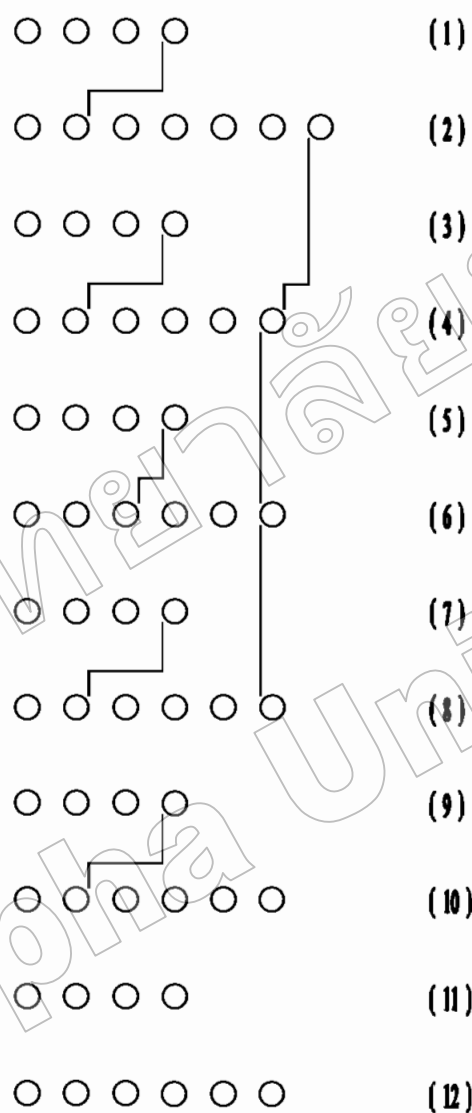
ผลการศึกษาพบว่า ด้านเสียงของคำ แม้กลอนเปล่าเป็นคำประพันธ์ที่ไม่บังคับสัมผัส เหมือนร้อยกรองประเภทอื่น ทว่าผู้เขียนก็ให้ความสำคัญกับการเลือกใช้คำคล้องจองระหว่างวรรคเพื่อทำให้เกิดจังหวะในการอ่าน โดยจะเป็นไปในลักษณะการรับส่งสัมผัสแบบไม่เคร่งครัด ขึ้นอยู่กับผู้เขียนว่าจะให้คำไหนของวรรค สัมผัสกับคำที่เท่าไรของวรรคถัดไป

นมน้อยตั้งเต้า
ลูกเท่าชาลาเป่าไส้เค็ม
นมนี้ข้าเฝ้า
จนเด้าอกเจ้าพองเต็ม
ดาหวนดาลฟ่าย
ดาข้าสายร้ายคอยเต็ม
เข้านี้ไอ้เจ้า
ใส่ข้าวบาตรข้าจนเต็ม

สิบปีบวชมา
เงินขำมียี่สิบหมื่น
สี่ค่าแห้วงขึ้น
เถอะข้าสี่ก่แน่นจกอย

(ตึกดารอยทราย, หน้า 76)

กลอนเปล่าข้างต้น เขียนเป็นแผนผังการสัมผัสระหว่างวรรคได้ดังนี้

จากแผนผังดังกล่าวพบว่า คำสุดท้ายของวรรคที่ 1-3-7-9 สัมผัสไปยังคำที่สองของวรรคถัดไป ส่วนคำสุดท้ายของวรรคที่ 5 สัมผัสไปยังคำที่สามของวรรคถัดไป คำสุดท้ายของวรรคที่ 2-4-6 สัมผัสไปยังคำสุดท้ายของสองวรรคถัดไป ส่วนวรรคที่ 11-12 ไม่มีการส่งและรับสัมผัส การเข้าสัมผัสไม่สม่ำเสมอเช่นนี้แสดงว่า ผู้เขียนไม่เจตนาที่จะใช้คำคล้องจองเพื่อให้เกิดจังหวะที่แน่นอน เหมือนร้อยกรองฉันทลักษณ์ หากการเล่นสัมผัสในกลอนเปล่าเป็นไปอย่างอิสระเพื่อให้เกิดจังหวะในการอ่านตามที่ผู้เขียนเห็นเหมาะสมเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีการใช้คำที่ทำให้เกิดเสียงเสนาะ ได้แก่ การเล่นสัมผัสใน

การเล่นลิลาจังหวะ และการเล่นคำ ทำให้ผู้อ่านได้รับอรรถรสและเกิดความเพลิดเพลินในการอ่าน

มะลิเอ๋ย

แม่เฝ้าขอมด้วยยินดี

แต่ได้ตะวันแห่งการรับอันร้อนร้าวนี้

เจ้าจะขึ้นดอกไม้เด็ดอยู่ได้อีกนานเท่าใด

(ดอกฝน, หน้า 44)

คำว่า “เฝ้า” “ขอม” “ยินดี” และ “ด้วย” “ดี” ในวรรคที่สอง เป็นสัมผัสในแบบสัมผัสอักษร “แต่” “ได้” “ตะ” และ “รับ” “ร้อน” “ร้าว” ในวรรคที่สาม เป็นสัมผัสในแบบสัมผัสอักษร “อัน” “วัน” ในวรรคเดียวกัน เป็นสัมผัสในแบบสัมผัสสระ “เจ้า” “จะ” และ “เด็ด” “ดอก” “ได้” “ใด” ในวรรคที่สี่ เป็นสัมผัสในแบบสัมผัสอักษร การเล่นสัมผัสในหลายชุด และหลายวรรค ทำให้เกิดเสียงคล้องจองเป็นจังหวะลื่นไหล

ไบไม้ ไบไม้ ไบไม้

ฉันมองไบไม้ไบหนึ่ง

เห็นมันหายใจ หายใจ

ฉันมองไบไม้ไบที่สอง

มันก็หายใจ หายใจ

ดูไป ดูไป ที่ละไบ

มันก็หายใจ หายใจ

(ตุ๊กตารอยทราย, หน้า 96)

การเว้นช่องว่างระหว่างกลุ่มคำภายในวรรค ทำให้เกิดจังหวะในการอ่าน ขณะเดียวกันการแบ่งข้อความออกเป็นคำสั้น ๆ ยังทำให้ลิลาจังหวะของเรื่องดำเนินไปอย่างรวดเร็ว

มองศพพิศดู

ปากสั้นเหงื่อตกออกหัว

ลองผลึกพลิกดู

เปิดอกศพสบรอยสัก

ตืออกชกตน

กอดศพสะอึกกระอัก

(ตุ๊กตารอยทราย, หน้า 83)

คำว่า “ศพ” กับ “สบ” เป็นคำพ้องเสียง อ่านออกเสียงเหมือนกัน แต่ความหมายต่างกัน คำว่า “ศพ” หมายถึง ร่างกายของคนตาย ส่วนคำว่า “สบ” หมายถึง พบ การนำคำทั้งสองมาเรียบเรียงไว้ติดกัน ทำให้เกิดเสียงเสนาะ อ่านออกเสียงซ้ำกัน

ด้านความหมายของคำ ผู้เขียนมีความพิถีพิถันในการเลือกใช้คำที่สื่อความหมายได้ตามต้องการ โดยเป็นคำที่เข้าใจง่าย หรือหากต้องตีความก็ไม่ซับซ้อน ในขณะที่เดียวกันมีการใช้เครื่องหมายเพื่อช่วยสื่อความ รวมถึงใช้ภาพพจน์อธิบายความหมายให้ผู้อ่านเข้าใจได้ดี และก่อให้เกิดจินตภาพที่กว้างไกล

ข้าฯ เพ่งอยู่ในความมืด

ตำนานสงครามทำลายดวงตาของข้าฯ

ข้าฯ ยังเหลือชีวิต

ข้าฯ อยู่ในโลกของความมืด

สรวงสวรรค์รังเกียจวีรบุรุษของสงคราม

และขมทูตไม่ต้องการข้าฯ

ในความมืด- ข้าฯ ไม่เห็นสีสันทันของนรกขุมใดใดปรากฏ

ในความมืด- ข้าฯ ไม่เห็นสีสันทันของดอกไม้และนางเทพธิดา

(ลูกของแม่ไม่มีสัญชาติ, หน้า 125)

แม้ผู้เขียนจะใช้คำที่มีความหมายโดยนัยนำเสนอเรื่องราวของชายตาบอด เพื่อให้กลอนเปล่านั้นมีความน่าสนใจว่าการกล่าวอย่างตรงไปตรงมา แต่คำที่ใช้ก็ไม่ซับซ้อน ผู้อ่านสามารถเข้าใจความหมายที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อได้ง่าย อาทิ ข้อความ “โลกของความมืด” หมายถึง ชีวิตของชายตาบอด และข้อความ “สงครามทำลายดวงตาของข้าฯ” หมายถึง การได้รับบาดเจ็บจากการต่อสู้ในสงครามจนต้องสูญเสียดวงตา นอกจากนี้ การใช้ภาพพจน์ยังทำให้ผู้อ่านเข้าใจความรู้สึกของตัวละครได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เช่น “สรวงสวรรค์” เป็นสัญลักษณ์หมายถึง กลุ่มคนดี “ขมทูต” หมายถึง กลุ่มคนชั่ว การกล่าวว่า “สรวงสวรรค์รังเกียจวีรบุรุษของสงคราม” และ “ขมทูตไม่ต้องการข้าฯ” สื่อความรู้สึกน้อยใจของตัวละครที่ไม่ได้รับการเหลียวแลจากสังคม

มีข้อสังเกตว่า กลอนเปล่านั้นนำเสนอความงามทางความหมายมากกว่าความงาม

ทางเสียง ส่วนหนึ่งเนื่องจากคำประพันธ์ประเภทนี้ไม่มีข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ ไม่มีรูปแบบตายตัว ทำให้มีอิสระในการเลือกใช้คำ สามารถสื่อความหมายไปยังผู้อ่านได้อย่างแจ่มแจ้ง ผู้เขียนจึงนิยมใช้กลอนเปล่าในการนำเสนอความคิด และอารมณ์ความรู้สึกมากกว่าวัตถุประสงค์อื่นอีกประการ เพราะความงามทางเสียงมีที่มาจากการกำหนดจังหวะและระดับเสียงที่แน่นอน ซึ่งขัดแย้งกับลักษณะของกลอนเปล่าที่เป็นคำประพันธ์รูปแบบอิสระ ผู้เขียนที่พยายามสร้างสรรค์รูปแบบคำประพันธ์ให้แตกต่างไปจากร้อยกรองแบบฉบับซึ่งเคร่งครัดฉันทลักษณ์ จึงไม่นิยมเขียนกลอนเปล่าโดยมีข้อกำหนดดังกล่าว ทว่าหากต้องการนำเสนอความไพเราะทางเสียงจะใช้รูปแบบอิสระมากกว่า

1.2 การกล่อมเกลาจิตใจ

การกล่อมเกลาจิตใจ คือ การที่กลอนเปล่ามีส่วนยกระดับจิตใจของผู้อ่านให้อ่อนโยน และดีงาม เนื่องจากกลอนเปล่านำเสนอให้ผู้อ่านได้รับรู้และเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ อีกทั้งยังชี้แนะให้ผู้อ่านเห็นความละเอียดอ่อนของจิตใจ ซึ่งจะช่วยยกระดับและขัดเกลาจิตใจผู้อ่าน ให้ความอ่อนโยน นอกจากนี้แนวคิดที่ส่งเสริมศีลธรรมในกลอนเปล่ายังมีส่วนพัฒนาจิตใจของผู้อ่านอีกด้วย

แต่...เพื่อนของฉัน

ครั้งหนึ่งเราเคยพูดว่า

ที่ใดซึ่งความทุกข์ยากฉายแสง

เราจะพากันไปสู่ที่นั่น

ไปเผชิญหน้ากับความถูกผิด

เป็นประจักษ์พยานให้กับการต่อสู้อันขมขื่น

ที่เกิดขึ้นจริงในยุคสมัยของเรา

แต่เดี๋ยวนี้

เพื่อนบางคนจากไป

บางคนเดินหายเข้าป่า

บางคนเป็นบ้าไปร่วมสามปี

มันไม่ใช่เรื่องแปลก

ที่คนหนุ่มสาวต้องหาทางออกแบบนั้น

เราเคยพูดถึงการฆ่าตัวตาย
มันเหมือนวีรกรรมอันน่าคลั่งไคล้ชนิดหนึ่ง
ที่รอคอยให้เกิดขึ้น
แต่เราต่างก็รู้ว่า
แรงผลักดันของมัน
คือความเจ็บปวดอันไม่รู้จบสิ้น
ในสังคมอันไร้อนาคตของผู้คน

(นักฝันข้างถนน, หน้า 87-88)

ผู้อ่านกลอนแปลบทนี้ได้รับรู้ความรู้สึกสิ้นหวังของตัวละคร ทำให้เข้าใจความรู้สึก
ของมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ ดีขึ้น โดยเฉพาะตามเนื้อหาที่กล่าวถึงความผิดหวังของคนหนุ่มสาวต่อ
สภาพสังคมหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 อันเป็นผลมาจากการดำเนินกิจกรรมให้ความรู้
แก่ประชาชนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ถูกขัดขวางจาก
กลุ่มอนุรักษ์นิยม เนื่องจากมองว่าเป็นการปลุกระดมประชาชนให้ต่อต้านอำนาจรัฐเพื่อเปลี่ยนแปลง
การปกครองไปสู่ระบอบสังคมนิยม

“ท่วงทำนองเป็นของเรา.. เจ้าลูกแม่”

แม้จะก็ซ้ำด้วยลมหายใจของคนอื่น

ที่สุดเราจะเป็นผู้ชำระเอง

หลังการฆ่าเราสิบหมื่นสิบแสน, เราบริสุทธิ์หากเราถูกพันธนาการ

ถนนคงอยู่อีกหมื่นสาย แสนสาย

ออกก้าวไปกันเถอะ- ให้น้ำตากรายแฉับกรวดทราย

และรอยเท้าแสนสายเลือดของความโศกเศร้า

เถอะ, ให้ผู้คนอีกสิบร้อยบันทึกลงไว้- ชีวิตเราเท่าพงสาวดาร;

ว่าบนเตียงแควมีร่างแม่

แต่อย่าถามถึงพ่อพันร้อยซึ่งแม่เพรียกหาอยู่ได้เปลือกตา

ทว่าพบเมื่อลืมนตา, เราว่างเปล่า
 กระทั่งเกิดเจ้าในครรภ์: วันรุ่งขึ้นเจ้าก็ปลุกแม่ก้าวออกเดิน,
 'ไกลออกมา!

(ลูกของแม่ไม่มีสัญชาติ, หน้า 122-123)

การบรรยายความรู้สึกของผู้หญิงขายบริการทางเพศที่ถูกบังคับให้ทำงานจนตั้งท้อง โดยไม่รู้ว่าเป็นพ่อของลูก ทำให้ผู้อ่านได้รับรู้และเข้าใจความรู้สึกของเพื่อนมนุษย์ในอีกแง่มุมหนึ่ง อันจะส่งผลให้เกิดความรู้สึกเห็นใจในโศกนาฏกรรมของตัวละคร และมีส่วนช่วยขัดเกลาคติใจให้อ่อนโยนขึ้น

เขาสร้างสรรคหลายสิ่งเพื่อคงไว้ หรือทำลายมันต่อมา
 หรือกาลเวลาย้าย
 อนาคตของเขาคือปัจจุบันของเรา
 เขาอาจคิดถึงเราหรือไม่คิดเลย ไม่เลยทีเดียว
 ก็อาจเป็นไปได้
 แต่เราก็ได้คิดถึงเขา
 คิดถึงปัจจุบันของเขาอันอ้างเป็นอดีตของเรา
 เน้นนาน
 แก่นกระดูก
 กาลเวลาสั่งสมคำพูด การกระทำ ความคิดไว้
 ในนั้น

.....

เรา
 เราจะมีแก่นกระดูกอะไร
 เรามันปนเป็นผงธุลีตั้งแต่เรายังมีลมหายใจ

(จารีกบนหนังสือ, หน้า 54-55)

ข้อความ “แก่นกระดูก” เป็นสัญลักษณ์หมายถึง ความดีที่ทำไว้ขณะมีชีวิต ผู้เขียนต้องการสื่อความหมายว่าแม้จะเสียชีวิตแล้ว แต่สิ่งที่ทำไว้ระหว่างมีชีวิตจะยังคงอยู่ ดังนั้น ในขณะที่มีชีวิตควรทำความดี เพื่อจะได้รับการจดจำในทางที่ดี การชี้แนะให้ผู้อ่านได้คิด

และประพัตินอยู่ในศีลธรรมมีส่วนช่วยกล่อมเกลาจิตใจให้เป็นคนดี

2. คุณค่าด้านสติปัญญา

คุณค่าด้านสติปัญญา คือ ประโยชน์ทางด้านความรู้และความคิดที่ผู้อ่านได้รับจากการอ่านกลอนเปล่า พบ 2 ด้าน ได้แก่ ความรู้ และการพัฒนาความคิด

2.1 ความรู้

ความรู้ คือ การที่ผู้อ่านได้รับแง่คิดและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ที่ผู้เขียนแทรกไว้ในเนื้อหา ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้าใจและช่วยเปิดโลกทัศน์ให้แก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี พบ 2 ลักษณะ คือ การได้รับความรู้จากแนวคิดของเรื่อง และการได้รับความรู้จากข้อเท็จจริงที่ผู้เขียนแทรกไว้ในเนื้อหา

2.1.1 การได้รับความรู้จากแนวคิดของเรื่อง

แนวคิดของกลอนเปล่า พบ 3 ด้าน ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับสังคม แนวคิดเกี่ยวกับชีวิต และแนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 6 แนวคิด

แนวคิดหลัก	แนวคิดย่อย	บท	รวม
แนวคิดเกี่ยวกับสังคม	แนวคิดเกี่ยวกับสภาพสังคม	209	226
	แนวคิดเกี่ยวกับสภาพการเมือง	13	
	แนวคิดเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ	4	
แนวคิดเกี่ยวกับชีวิต	แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต	187	330
	แนวคิดเกี่ยวกับความรัก	63	
	แนวคิดเกี่ยวกับการแสวงหา	52	
	แนวคิดเกี่ยวกับสังขธรรม	28	
แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม	แนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์	114	152
	แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติ	27	
	แนวคิดเกี่ยวกับสถานที่	7	
	แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งประดิษฐ์ของมนุษย์	4	

จากตารางที่ 6 พบว่า แนวคิดของกลอนเปล่า มี 3 ด้าน ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับสังคม
แนวคิดเกี่ยวกับชีวิต และแนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

แนวคิดเกี่ยวกับสังคม จำนวน 226 บท จำแนกออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับ
สภาพสังคม 209 บท แนวคิดเกี่ยวกับสภาพการเมือง 13 บท และแนวคิดเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ
4 บท

แนวคิดเกี่ยวกับชีวิต จำนวน 330 บท จำแนกออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับ
การดำเนินชีวิต 187 บท แนวคิดเกี่ยวกับความรัก 63 บท แนวคิดเกี่ยวกับการแสวงหา 52 บท
และแนวคิดเกี่ยวกับสังขธรรม 28 บท

แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จำนวน 152 บท จำแนกออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่
แนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ 114 บท แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติ 27 บท แนวคิดเกี่ยวกับสถานที่ 7 บท
และแนวคิดเกี่ยวกับสิ่งประดิษฐ์ของมนุษย์ 4 บท

2.1.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับสังคม คือ การกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อ
สมาชิกของสังคม ทำให้ผู้อ่านได้ทราบข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคม สภาพปัญหาสังคม ตลอดจน
ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา พบ 3 ด้าน ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับสภาพสังคม แนวคิดเกี่ยวกับ
สภาพการเมือง และแนวคิดเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ

สงครามมีมีวันจบสิ้นและมันจะอุบัติขึ้น

ตราบเท่าที่ยังมีพวกเหล่าผู้นำอยู่

ผู้นำมีเคยตาย พลทหารต่างหากที่ล้มตาย

นักการเมืองมีเคยสูญเสียผลประโยชน์

มีแต่เหล่าประชาชนต่างหากเลือดตากระเด็น

ขณะเหล่าผู้นำหลบหนีภัยที่พวกเขาถ่อขึ้น

ในเกราะคุ้มกันเปี่ยมประสิทธิภาพ

พวกเรากลับขึ้นเปลือยกายรอรับระเบิดอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง

(WAR เรามีพระเจ้าคนละองค์, หน้า 164)

การวิพากษ์วิจารณ์ผู้นำประเทศอิรักว่าเป็นต้นเหตุแห่งสงครามระหว่างประเทศ
อิรักกับสหรัฐอเมริกาในช่วง พ.ศ. 2546 ทำให้ผู้อ่านได้ทราบถึงสาเหตุของสงครามครั้งนี้ในมุมมอง
ของผู้เขียน ในขณะที่เดียวกันยังทำให้ทราบข้อเท็จจริงว่าผู้ได้รับผลกระทบจากการต่อสู้มากที่สุด

คือประชาชน

จำไม่ได้ว่า

พ่อหรือแม่ที่พาผมมาที่นี่ครั้งแรก

พนักงานนำแฮมเบอร์เกอร์มาเสิร์ฟ

ของผมขึ้นโตที่สุดทุกครั้ง

แถมด้วยเฟรนช์ฟราย และพายข้าวโพด

ช่างโชคดียิ่งจริงที่ผมเกิดในกรุงย่างกุ้ง

ไม่เหมือนเด็กชาวกะเหรี่ยงและเด็กชาวมอญ

เด็กพวกนั้นไม่มีวันรู้หรือกว่าแมคโดนัลด์พิเศษแค่ไหน

มีอยู่อย่างเดียวที่ผมไม่เข้าใจ

เมื่อพวกผู้ใหญ่พูดกันว่า

เราชาวตะวันออก

ควรปิดประตูทุกบานให้แน่นหนา

อย่าให้แสงที่ส่องมาจากทิศตะวันตก

เล็ดลอดเข้ามาภายในบ้าน

เพราะนั่นคือปีศาจแห่งความชั่วร้าย...

(เก็บความเศร้าไว้ให้พ้นมือเด็กเล็ก, หน้า 98-99)

เรื่องราวของเด็กชายชาวพม่า เป็นการเสียดสีคำพูดของชาวเอเชียตะวันออก

เฉียงใต้ที่พยายามบอกให้ลูกหลานหวงแหนวัฒนธรรมของตน และช่วยกันป้องกันไม่ให้วัฒนธรรมตะวันตกแพร่เข้ามา ด้วยความเชื่อกันว่าวัฒนธรรมดังกล่าวคือความชั่วร้ายที่จะเข้ามาทำลายสิ่งดีงามที่สืบทอดกันมา แต่ในความจริงผู้ปกครองของเด็กเหล่านั้นกลับชื่นชมวัฒนธรรมตะวันตกอยู่ลึก ๆ เนื่องจากเชื่อว่าเป็นสิ่งแสดงถึงความทันสมัยและสะท้อนถึงความเป็นชนชั้นนำของประเทศ ดังกรณีผู้ปกครองพาเด็กชายมารับประทานอาหารที่ร้านแมคโดนัลด์ ซึ่งเป็นร้านอาหารที่ผู้มีรายได้สูงนิยมมารับประทาน การอ่านกลอนเปล่าบทนี้จะทำให้ผู้อ่านได้รับทราบแนวคิดเรื่องการยกย่องวัฒนธรรมตะวันตกของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ยุติธรรมเขียนคิ้วทาปาก

เท้าลากรองเท้าสั้นสูง

แต่งกายหรูหราฟู่ฟ่า

เนื้อผ้าใยเงินใยทอง
 จิบเหล้าราวยเพชรกลั่น
 เยื้องย่างกริดกรายคั่งหงส์ร้าย
 งามสง่าเฉิดฉายยวนตา
 คนรวบเขาเรียกว่าแม่เทพธิดา
 คนจนเรียกว่าอีดอกทอง

(ผู้กตารอยทราย, หน้า 64)

ผู้เขียนใช้ภาพพจน์บุคลาธิษฐานสื่อแนวคิดเรื่องความยุติธรรมระหว่างชนชั้น โดยการเสียดสีความคิดของชนชั้นนำที่มองว่าความยุติธรรมคือสิ่งที่แสดงถึงความเจริญ แต่สำหรับชนชั้นล่างที่ไม่เคยได้รับความยุติธรรม กลับมองว่าความยุติธรรมเป็นเพียงการเสแสร้งเพื่อทำให้ภาพของสังคมดูดีขึ้น ทำให้ผู้อ่านได้รับรู้ถึงปัญหาความยุติธรรมระหว่างชนชั้นในสังคมไทย

2.1.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับชีวิต

แนวคิดเกี่ยวกับชีวิต คือ การกล่าวถึงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ ทำให้ผู้อ่านได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ และแนวทางที่พึงามในการดำเนินชีวิต พบ 4 ด้าน ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต แนวคิดเกี่ยวกับความรัก แนวคิดเกี่ยวกับการแสวงหา และแนวคิดเกี่ยวกับสังขธรรม

ดวแก่ แกมกวาดลาน
 ไร่ควนบ่นไบไม้แห้ง
 แหงนขึ้นสบตานกแรง
 ทุกวันไบไม้ร่วงหล่น
 ปีนี้ยังคนตายมาก
 แกเคยออกปากบ่น
 ไบไม้แน่นหล่น ทุกวัน
 อ้อ ไบไม้มันผลัดไบ
 ไบอ่อนงอกงะมาไบ
 แกกลัวขวานได้
 สับโคน สับโคน โคนต้น
 ฉับโคน สับโคน โคนปล้น

ถัดมาอีกวันแกก็ตาย

...มีตาแก่คนใหม่มากวาดลาน

(ตุ๊กตารอยทราย, หน้า 57)

การกล่าวถึงการตายของตาแก่คนแรก การเข้ามาทำหน้าที่แทนของตาแก่คนใหม่ รวมถึงการใช้สัญลักษณ์การปลดใบของใบไม้ เป็นการนำเสนอแนวคิดเรื่องวัฏจักรของชีวิต ทำให้ผู้อ่านได้รับทราบความจริงของชีวิตในเรื่องการเกิด แก่ เจ็บ ตาย

ศาสนาของฉัน

ไม่ได้สอนให้สร้างโบสถ์สวย

แต่สอนให้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์

และเมตตาสิ่งมีชีวิต

.....

ศาสนาของฉัน

ไม่ได้สอนให้เอาคัมภีร์ไปแจก

แต่สอนให้เอาอาหารไปแบ่งปันแก่เพื่อนบ้าน

ให้ไปเยี่ยมคนเจ็บป่วย

และให้รักเครือญาติ

.....

ศาสนาของฉัน

ไม่ได้สอนให้แยกดินแดน

แต่สอนให้สู้ธรรม

และปกป้องความดีงาม

ไว้ให้มนุษยชาติ

.....

ศาสนาของฉัน

ไม่ได้อยู่ในบ้านหลังใหญ่

แต่อยู่ในใจที่โอบอ้อมอารี

ศาสนาของฉันคือความรัก

(ไม่มีเหตุผลที่เราจะทำร้ายกันอีก, หน้า 101-103)

ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดในเชิงปรัชญาว่า ความรักคือแก่นแท้ของทุกศาสนา โดยใช้กลวิธีการนำเสนอเริ่มจากการวิพากษ์วิจารณ์กรณีที่มีการนำหลักธรรมคำสอนของศาสนาไปปฏิบัติอย่างไม่ถูกต้อง แล้วเสนอสิ่งที่ถูกต้องให้เห็นในแต่ละประเด็น ดังข้อความ “ศาสนาของฉันไม่ได้สอนให้สร้างโบสถ์สวย แต่สอนให้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์และเมตตาสิ่งมีชีวิต” ก่อนที่จะสรุปความคิดในตอนท้ายว่า ศาสนาของฉันคือความรัก ทำให้ผู้อ่านได้รับรู้ความจริงในเรื่องแก่นแท้ของศาสนา

ยุ่งละสิ! ผมต้องเดินเกาะความคิด ความจำ ความคุ้นเคย จากหัวสมองนิ้วเท้า
อันน้อยนิดทั้งสิบนิ้ว

กระเซอะกระเซาะแคะรอยพิวคินตะปุมตะป๋ไปซ้ำ ๆ

อ้อใช่, ผมลืมตาอยู่ แต่ก็เหมือนหลับละเมอไม่รู้เรื่อง

คิดค้นก่อนค้นครั้งแล้วครั้งเล่า

สร้างเรื่องราวมีคมคิดสนิทใจจนซัดเชื้อ

จนผมเชื่อในเรื่องความสัมพันธ์ที่มองไม่เห็น ไปตลอดเส้นทางที่ชีวิตยังคง

ครึ่งหลับครึ่งตื่น

(ถศุมนรสมบนสรวงสวรรค์, หน้า 42)

ข้อความ “ผมเชื่อในเรื่องความสัมพันธ์ที่มองไม่เห็นไปตลอดเส้นทางที่ชีวิตยังคงครึ่งหลับครึ่งตื่น” เป็นการสรุปเนื้อหาของกลอนเปล่าบทนี้ เพื่อนำเสนอแนวคิดที่ว่า ชีวิตคือกึ่งกลางระหว่างความจริงกับความฝัน ทำให้ผู้อ่านได้รับทราบมุมมองต่อชีวิตมนุษย์ในอีกแง่มุมหนึ่ง

2.1.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม คือ การกล่าวถึงสิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ทำให้ผู้อ่านได้รับทราบมุมมองของผู้เขียนที่มีต่อสิ่งแวดล้อม พบ 4 ด้าน ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติ แนวคิดเกี่ยวกับสถานที่ และแนวคิดเกี่ยวกับสิ่งประดิษฐ์ของมนุษย์

บางทีเธอก็เหมือนมดเล็กเล็กตัวหนึ่ง

ที่เกาะไต่อยู่บนขอบโลกอย่างไร้ทิศทาง

เธอจึงไม่รู้ว่

ทุกความพยายามที่จะนำตัวเองออกไปจากดาวดวงนี้
แท้จริงเป็นไปโดยสัญชาตญาณ!

เธอไม่รู้ ไซ้, เธอไม่เคยตระหนัก
ว่าเธอล้วนตกอยู่ในมนต์เสียงเพรียกลีลับ
และกระซิบบอกเธอติดปีกให้กับตัวเอง

ไบบิโนไปยังเสียงเพรียกเหล่านั้น...
เพื่อคืนกลับ
ณ ดินแดนแห่งดวงดาวดึกดำบรรพ์อันไกลโพ้น...
ที่เธอจากมา
นานแสนนานมาแล้ว

(เก็บความเศร้าไว้ให้พื้นมือเด็กเล็ก, หน้า 70-71)

กลอนเปล่าบทนี้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเดินทางไปสู่สำรวจอวกาศของมนุษย์
ว่าเป็นเหมือนการพยายามกลับไปใช้ชีวิตในยุคดึกดำบรรพ์ อีกนัยหนึ่งคือ เมื่อมนุษย์พัฒนา
วิทยาการมาถึงขีดสุด ก็จะแสวงหาหนทางที่จะกลับไปใช้ชีวิตเรียบง่ายเช่นในอดีต ซึ่งเป็นแนวคิด
ในมุมมองที่แปลกใหม่

ฉันรู้...
ใครใครก็รักเธอ- ลีเจียง
ฝูงปลาในลำธาร
เล่นซ่อนหากันในคงสาหร่ายสีเขียว
แสงและเงาทอดทับไปบนถนนหินอายุพันปี

ฉันรู้...
ใครใครก็รักเธอ- ลีเจียง
ชนผ่านาซิกับชุดประจำเผ่าในแสงเช้า
สวนทางกับนักท่องเที่ยวบนถนนหิน

คล้ายคล้ายจะขัดแย้ง คล้ายคล้ายจะกลมกลืน
และนั่นคือหน้าที่ของความจริง

(เก็บความเศร้าไว้ให้พื้นมือเด็กเล็ก, หน้า 126)

ผู้เขียนบอกเล่าถึงความประทับใจต่อเมืองลี่เจียง เมืองเก่าของประเทศจีน
ที่มีสถาปัตยกรรมงดงาม และวัฒนธรรมอันโดดเด่น ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการเห็นภาพและรับรู้
ความรู้สึกของผู้เขียนที่มีต่อสถานที่ดังกล่าว

มันเป็นอนุสาวรีย์ของสัมพันธภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ
และมันเป็นแสงสว่างที่มีรู้ดับของลำน้ำ
เสียงลมหายใจของเครื่องจักรดังสนั่น เมื่อเราข้ามขุนเขาเข้าไปถึง
ผู้คนหลายสิบล้านหลายพันหลายภาษามาแออัดกันที่นั่น
บ้างมาจากอเมริกา บ้างมาจากยุโรป และบ้างมาจากอิสาน
ได้แสงแดด และได้แสงดาว เขาทำงานกันอย่างคร่ำเคร่ง
และป่าทั้งป่า ขุนเขาทั้งเทือก ฝ้ามองเขาด้วยความชื่นชม
เพราะประตูบ้านเริ่มจะเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาแล้ว
ไม่ว่าใครจะเรียกชื่อมันว่าอย่างไร
ทำนบ...การไฟฟ้าอันฮี้...เขื่อนภูมิพล...
มันก็คงเป็นตัวของมันอยู่เช่นนี้ตลอดไป

(ขอบกรุง, หน้า 126-127)

คำว่า “ประตูป่า” เป็นสัญลักษณ์หมายถึง เขื่อน ผู้เขียนบอกเล่าถึงความยิ่งใหญ่
ของเขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก ซึ่งทำหน้าที่เสมือนประตูกันลำน้ำที่ไหลลงจากเทือกเขาเข้าสู่ตัวเมือง
ทำให้ผู้อ่านได้รับทราบถึงความสำคัญของเขื่อนแห่งนี้

2.1.2 การได้รับความรู้จากข้อเท็จจริงที่แทรกอยู่ในเนื้อหา

เอกราชชาติพันธุ์ : ราษฎร์ประเทศ

พงศาวดารเล่มใดเล่า...

จะเผยความจริงแก่ข้าได้ว่า

เมื่อครั้งที่บรรพบุรุษของเรา

ยังคงอาศัยอยู่ในเทือกเขาทางตะวันตกของประเทศจีน

เรามีได้แย่งชิงแผ่นดินมาจากเผ่าชนอื่น

และหลักศิลาจารึกใดเล่า...

ที่จะยืนยันความจริงแท้ได้ว่า

เรามีได้แย่งชิงผืนแผ่นดินแห่งอาณาจักรสะเทิม,

ทวารวดี และหริภุญไชย มาจากชนเผ่าอื่น

ซึ่งครอบครองผืนแผ่นดินนั้นอยู่ก่อนแล้ว

ก่อนที่บรรพบุรุษรุ่นแรกของเราจะอพยพแรมรอนมาถึง

อาจบางที...

เราเองก็ไม่ต่างไปจากเผ่านักกรบนเกรเร่ร้อน

ไร้แผ่นดิน เชื้อสายมองโกล นามว่าพม่า

ที่แย่งชิงหงสาวดีไปจากเราเมื่อสองศตวรรษก่อน

(เก็บความเศร้าไว้ให้พื้มนมือเด็กเล็ก, หน้า 83-84)

เมื่ออ่านกลอนแปลบทนี้ ผู้อ่านได้รับทราบเรื่องราวของชาวมอญที่อพยพหนีภัยสงครามจากประเทศพม่า เข้ามารับจ้างเป็นคนสวนอยู่ฝั่งไทย เพราะไม่ต้องการให้ลูกหลานต้องเสียชีวิตในการสู้รบชิงดินแดน ทั้งนี้เนื่องจากผู้เขียนกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของชนชาติมอญซึ่งเคยปกครองประเทศพม่า แต่ต่อมาเมื่อชนชาติพม่ารุกราน ชาวมอญไม่อาจต้านทานไว้ได้ จึงต้องอพยพหนี กลายเป็นคนไร้แผ่นดิน

ดาการิสม์(1) วาดหนวดให้โมนาลิซา

และประกาศว่าดาวินชีเป็นกะเทย

มาร์แชล ดูซอมพ์(2) วางพู่กันไปเล่นหมากรุก

และปล่อยให้ผู้หญิงเปลือยเดินลงบันได

ผ่านจากพรหมจรรย์ไปเป็นเจ้าสาว

เจ้าสาวที่ถูกชายโสดจับเปลือยกาย ล่อนจ้อน

ฟรานซิส ปีคาเบีย(3) เดินรำในฤดูใบไม้ผลิ

และเฝ้ามองการเดินเล่นของพวกเจ้าชู้

ดาการิสม์สร้างศิลปะแห่งการปฏิเสธและทำลาย

มือที่รู้จักลบล้างสร้างแรงบันดาลใจแห่งความงาม

(1) ดาดา (Dada) ชื่อสกุลศิลปะหนึ่ง ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2459 ในประเทศ สวิตเซอร์แลนด์ มีแนวทางการสร้างสรรค์อยู่ที่การเสียดสีความจริงแท้ ด้วยท่าที เสียดสี ก้าวร้าว เยาะเย้ย

(2) Marcel Duchamo (ค.ศ. 1887-1968) จิตรกรชาวฝรั่งเศสผู้ร่วมก่อตั้งขบวนการ Dada เป็นที่รู้จักกันด้วยการนำเอาวัสดุสำเร็จรูปมาใช้เป็นงานศิลปะ เพื่อการประชดประชัน

(3) Francis Picabia (ค.ศ. 1878-1953) จิตรกรชาวฝรั่งเศสเชื้อสายสเปน เป็นหนึ่งในผู้นำของศิลปินลัทธิ Dada

(งานศพดอกไม้, หน้า 112)

การอธิบายคำและประวัติของบุคคลในเชิงอรรถ ทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้ ด้านศิลปกรรมเกี่ยวกับศิลปะแนวดาดาที่นำเสนอผลงานในลักษณะเสียดสีหรือประชดประชัน

2.2 การพัฒนาความคิด

การพัฒนาความคิด คือ การที่ผู้อ่านได้ฝึกใช้ความคิดในการวิเคราะห์หรือตีความ เนื้อหาของกลอนเปล่า เนื่องจากบางครั้งผู้เขียนใช้คำที่มีความหมายโดยนัย ซึ่งต้องใช้การตีความ และอาศัยบริบทประกอบการพิจารณาเพื่อให้ทราบความหมายที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อ

แดดทุกซ์เฝ้าบ้านรุ่มร้อน

เคือค้อนทั่วชายคาบ้าน

เด็กหญิงสองคนห้วนหวาด

หลบเร้นสู่ลานร่มเย็น

แลเห็นทางมดผ่านลาน

คุกเข่าคืบคลานตามทางมด

เคี้ยวคดไปทางวิหาร

จบชอกแผ่นหินชื้นเย็น

หลบเอยหลบเร้น

หลบร้อนพึงเย็นมดเอย

(ตุ๊กตารอยทราย, หน้า 12)

ความเข้าใจกลอนเปล่าบทนี้ ต้องอาศัยการตีความสัญลักษณ์ “วิหาร” ซึ่งหมายถึง ศาสนา และ “หลบร้อนพึ่งเย็น” หมายถึง วิธีคลายความทุกข์ เมื่อนำความหมายดังกล่าวมาประกอบ การพิจารณาจึงจะทราบแนวคิดของเรื่อง คือ ศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจในเวลามีทุกข์

สาแทรกเราคงโง่เขลาและถูกสาปอยู่บนคาบสมุทร

ไม่ใช่ นักเดินทางไกลผู้มั่งคั่งจากลังกา

ไม่เคยแผ่เงาร่มห่มพระศาสดาของพุทธศาสนา

ไม่ใช่ทายาทของมหาโพธิ์แห่งพุทธคยา

ทั้งไม่ร่วมเขียนประวัติศาสตร์เดือนตุลา

ไม่แม้แต่ประวัติศาสตร์ธรรมคารมรรมา

ข้าคือ ‘โพ’ ชรา มิใช่ มหา ‘โพธิ์’

กรำเวลาโง่งมกับลมทุ่ง

และควรคู่กับเศษซากชำรุดแห่งพุทธศาสนา

(เก็บความเศร้าไว้ให้พื้นมือเด็กเด็ก, หน้า 49)

กลอนเปล่าบทนี้ผู้เขียนต้องการเน้นการเล่นคำว่า “โพ” กับ “โพธิ์” ซึ่งอ่านออกเสียงเหมือนกันและมีความหมายเหมือนกันคือ ต้นไม้ซึ่งเป็นที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า การเล่นคำพ้องเสียงดังกล่าว ผู้เขียนไม่ได้เล่นแค่เพียงความหมายตามพจนานุกรม หากยังเป็นการเล่นกับความหมายตามความนิยมของผู้ใช้ภาษาอีกด้วย สังเกตได้ว่าเมื่อต้องการจะใช้คำสื่อความหมายถึง ต้นไม้ซึ่งเป็นที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เพื่อสมศักดิ์ศรีต้นไม้สำคัญทางพุทธศาสนา ส่วนใหญ่ใช้คำว่า “ต้นโพธิ์” แต่หากต้องการสื่อถึงต้นไม้ขนาดใหญ่ ใบสีเขียวรูปหัวใจ ขึ้นอยู่ตามทุ่งนา ใช้ทั้งคำว่า “ต้นโพ” และ “ต้นโพธิ์” การเล่นคำพ้องเสียงในที่นี้จึงถือการจรรระดับชั้นของคำ เช่นเดียวกับการจัดชั้นของต้นโพธิ์ ซึ่งเป็นแนวคิดของเรื่องที่ต้องใช้การวิเคราะห์ตีความ จึงจะเข้าใจความหมายที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอ

พอพระอาทิตย์ตกดินไป!? ผมจะเอาขอบไปขุด!

ล้วงกระเป๋าของพระอาทิตย์ที่หลับไม่รู้เรื่อง

ลักเอาบุญเจมาไขหีบคนครึ่งเรไร

ไขเนื้อร้องทำนองเอื้อนให้กับ ทางคก อึ้งอ่าง

ไขตู้เย็นช่องเย็นจัดที่แช่เนื้อสด ๆ สำหรับพวกงูเขียวเขียวขอ

ไขกลิ่นเสียดใจ ๆ ที่สูงปรี๊ด! ซึ่งค้างคาใจบินฝ่าความมืดมิด

ไขความเจ็บเย็บคมในฝีไม้ลายมือห้าว โหมยชันเล็ด

ไขความลับการเดินระบำหน้าท้องของลมโชนพัดระบัดพริ้ว

ไขรอยยิ้มกริ่มกรุ่มของพระจันทร์และนกเค้าแมว

กลางคืนไม่ควรเศร้า ควรมีความสุข

(ถุยมรสมบนสรวงสวรรค์, หน้า 33)

เนื่องจากกลอนเปล่าบทนี้เป็นเรื่องแนวเหนือจริง ผู้อ่านต้องจินตนาการไปตามภาพที่ผู้เขียนนำเสนอ จึงจะเข้าใจสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อ การใช้ความคิดลักษณะนี้ทำให้อ่านสามารถวาดภาพขึ้นมาในจินตนาการได้อย่างชัดเจนและกว้างไกล

3. คุณค่าด้านการดำเนินชีวิต

คุณค่าด้านการดำเนินชีวิต คือ ประโยชน์ของกลอนเปล่าทางด้านการเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน ทำให้อ่านได้ประพัตติตนไปในทางที่ดีงามและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข พบ 4 ด้าน ได้แก่ การเป็นแนวทางในการประพัตติตนเป็นคนดี การเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง และการเป็นแนวทางในการดูแลครอบครัว

3.1 การเป็นแนวทางในการประพัตติตนเป็นคนดี

การเป็นแนวทางในการประพัตติตนเป็นคนดี คือ การที่ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดเพื่อเป็นแนวทางให้อ่านประพัตติตนเป็นคนดี โดยส่วนใหญ่เป็นแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลจากคำสอนทางศาสนา ซึ่งมีจุดร่วมเดียวกัน คือ ปราบปรามให้เป็นคนดี เช่น กลอนเปล่าชุดยามเช้าของจาง แซ่ตั้ง ได้รับอิทธิพลจากคำสอนของศาสนาพุทธ

ถูกยังไม่เคยเห็นผู้บัญชาการคนไหนเป็นคนหนุ่ม

ถูกเห็นแต่ผู้บัญชาการเป็นคนแก่

ให้คนหนุ่มออกรบฆ่ากันให้ตาย

เพื่อคนแก่เหล่านี้จะได้อยู่นานต่อไปอีก

ถูกไม่เคยเห็นผู้หุงอาหารเป็นคนหนุ่ม

ถูกเห็นแต่ผู้หุงอาหารเป็นคนแก่

ให้คนหนุ่มออกหาอาหาร
แล้วคนแก่ก็กักตุนอ้างเป็นของตน

ลูกไม่เคยเห็นคนหนุ่มหวงแผ่นดิน
คนหนุ่มออกตระเวนไปไกลไกลแสนไกล

ลูกไม่เคยเห็นคนหนุ่มหวงสวนดอกไม้
ลูกเห็นแต่คนแก่ที่ไม่ดีเอาดอกไม้
ไปขายเป็นเงินทอง แล้วใส่กระเป๋าดิน

ลูกไม่เคยเห็นคนหนุ่มที่ดีไม่รู้จักเคารพคนแก่ที่ดี
แต่ลูกเคยเห็นคนแก่ที่ดีรักคนหนุ่มที่ดี

(ยามเช้า, ๑๘. คนไม่ดี)

กลอนเปล่าชุดไม่มีเหตุผลที่เราจะทำร้ายกันอีก ของมุฮัมมัด ส่าเหล็ม
ได้รับอิทธิพลจากคำสอนของศาสนาอิสลาม

-๖-

เมื่อเข้มแข็งพอ

เจ้าจะเก็บลูกหินเล่นที่ริมถนน

วิ่งออกไปกลางทุ่งนา

เล่นกับเพื่อน ๆ

ท่องเที่ยวไปในส่วนใดใดของโลก

ว่ายนํ้าสูริมฝั่งทะเล

หรือจะนั่งเฝ้าอยู่ในห้องสมุด

ก็สุดแต่ใจของเจ้าเถิดลูกเอ๋ย

-๗-

พ่อขอร้องเพียงอย่างเดียว

อย่าได้ก่อการเสียหายแก่แผ่นดิน
ซึ่งเป็นสมบัติร่วมของมนุษยชาติ
หากเจ้าคือร้น
โปรดจำเอาไว้
อ้อมแขนของพ่อ ไม่ยินดีต้อนรับเจ้า

(ไม่มีเหตุผลที่เราจะทำร้ายกันอีก, หน้า 69-70)

นอกจากนี้ผู้เขียนยังพยายามกระตุ้นให้ผู้อ่านประพาดคิดเป็นประโยชน์ต่อสังคม

ดังตัวอย่าง

ความทุกข์ยากของผู้อื่นยังมีอีกมาก
การทำงานเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นและสัตว์โลกยังมีอีกมาก
เพื่อประโยชน์ต่อสรรพสิ่ง

ถูก
เมื่อดวงอาทิตย์ไม่เคยขโมยแสงแดดของใคร
แต่ดวงอาทิตย์มีแสงเพื่อประโยชน์ต่อสรรพสิ่ง
เมื่อดวงจันทร์ไม่เคยขโมยแสงจันทร์ของใคร
แต่ดวงจันทร์มีแสงจันทร์เพื่อความงดงามต่อสรรพสิ่ง
ถูกเอ๋ยให้รู้จักละอายบ้างซี

(ยามเช้า, ๒๗. รู้จักอายบ้างซี)

การยกตัวอย่างแสงจันทร์ที่ให้ความงาม และแสงอาทิตย์ที่ให้ประโยชน์แก่สรรพสิ่ง
เป็นการกระตุ้นให้ผู้อ่านทำตัวให้เป็นประโยชน์ ดังเช่นการส่งแสงของดวงจันทร์และดวงอาทิตย์

3.2 การเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวัน

การเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวัน คือ การที่ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดเพื่อให้
ผู้อ่านนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ทุกข์เขยยิ่งทุกข์
ทุกข์เพราะไล่คว้าความสุข
ความสุขที่อยู่เบื้องหน้า

เมื่อถึงยังที่คาดหวัง
ก็ยังไม่พบความสุข
...ความสุขก็ยังอยู่เบื้องหน้า
จึงต้องไล่คว้าความสุข
จนฝ่าเท้าระบมทั้งสองฝ่า
ทุกข์เขยยิ่งทุกข์
ทุกข์เพราะดวงใจที่ไล่คว้า

(ศุภมิตร รอยทราย, หน้า 97)

ผู้เขียนใช้ภาพพจน์บุคลาธิฐาน “ทุกข์เพราะดวงใจที่ไล่คว้าความสุข”
เพื่อเสนอแนะแนวคิดที่ว่า ชีวิตจะมีความสุขหรือมีความทุกข์อยู่ที่ใจ ให้ผู้อ่านนำไปประยุกต์
ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ผู้หญิงดื่มนม
แก้ลมความอ่อนแอของตนเอง
ผู้ชายดื่มน้ำ
แก้ลมด้วยคำพูดพริ้งเหมือนคนเสียสติ
เธอสวยเหมือนจันทร์ส่อง
แต่เมื่อเมามาจะกลายเป็นพื้นรองเท้า
ความสว่างงามที่เขาเคยมี
ก็ช่วยพุงเขาให้พ้นจากการเดินโซเซไม่ได้

(งานศพดอกไม้, หน้า 73)

การใช้ภาพพจน์อุปลักษณ์ “เมื่อเมามาจะกลายเป็นพื้นรองเท้า” และการใช้
บุคลาธิฐาน “ความสว่างงามที่เขาเคยมีก็ช่วยพุงเขาไม่ได้” เป็นการเปรียบเทียบให้ผู้อ่านได้เห็นถึง
โทษของการดื่มสุรา เพื่อจะได้นำไปเป็นข้อเตือนใจ

เหยี่ยวจ่าข้าขอตาคนและปีกกล้า
แร้งจ่าข้าขอขาอายุวันนะ
แรดเขยข้าขอตัวถั่ง
เสือเจ้าข้าขอฝ่าเท้า

ข้าขอสองเขาพ่อกระทิง
 ข้าขอปากปลิงลิ้นเหี้ยและท้องช้าง
 อ้อนวอนข้าซาก
 เหนื่อยแล้วหอยทาก
 ก็ลากเจดีย์ลงน้ำไป...

(ตุ๊กตารอยทราย, หน้า 70)

ผู้เขียนนำเสนอเรื่องราวของหอยทากที่มาตัวตาย โดยการเดินลงน้ำ เนื่องจากไม่ได้รับ
 อวัยวะจากสัตว์ชนิดต่าง ๆ ตามที่อ้อนวอนขอ เป็นอุทาหรณ์ให้เห็นถึงผลของการไม่พอใจในสิ่งที่
 ตัวเองมีอยู่ และเพื่อเตือนใจให้ผู้อ่านพอใจในสิ่งที่ตนมี

3.3 การเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง

การเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง คือ การที่ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดเพื่อให้
 ผู้อ่านนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง

แม่ตอบว่า “ถึงเราจะขมขื่นปวดร้าวเพียงไรต่อวันนี้และวันหน้า
 แต่วันเกิดของเราก็อ่อมจะต้องมีความหมายต่อตัวเราเองเสมอ
 “วันเกิดทำให้เราได้หวนกลับไปทบทวนสิ่งที่ผิดและสิ่งที่ถูก
 ที่เราได้ทำมาแล้วในรอบปีหนึ่ง
 “วันเกิดทำให้เราได้ตั้งสติ

เพื่อที่จะได้ใช้ชีวิตต่อไปในรอบปีใหม่ให้ดียิ่งกว่าในรอบปีเก่า
 “และวันเกิดทำให้เราได้ตระหนักถึงชีวิตที่ล่วงเลยไปแล้วอีกครั้ง”

(ขอบกรุง, หน้า 94-95)

การนำเสนอให้ผู้อ่านเห็นถึงความสำคัญของวันเกิด เป็นการชี้แนะให้นำประสบการณ์
 ที่ผ่านมามองทั้งในแง่ดีและไม่ดีมาเป็นบทเรียนในการปรับปรุงตัวเอง

“โอ้! คาวเอ๋ย
 มณีแห่งความมิดมิด
 ความฝันในคำอธิษฐานของข้า
 ได้มาอยู่ใกล้แค่เอื้อม
 ข้าได้แต่ดกตะลึง

ไม่อาจคว้าจับแสงดาวในใจของข้า
ปล่อยให้ความหวังทั้งปวงเปล่าเปลี่ยวอยู่บนท้องฟ้า
จนรุ่งเช้า..."

...

ฉับพลันเธอหายไป
พร้อมแสงสว่างที่มาเยือน

(งานศพดอกไม้, หน้า 191-192)

คำว่า "ดาว" เป็นสัญลักษณ์หมายถึง สิ่งที่ปรารถนา การกล่าวว่า ดาวมาปรากฏอยู่บนฟ้าในระยะใกล้ ทว่าตัวละครมัวแต่สนใจความงามของแสงดาว จนลืมไขว่คว้าดวงดาว สื่อถึงการที่ตัวละครปล่อยให้โอกาสที่จะได้สิ่งที่ปรารถนาหลุดลอยไป เป็นการเสนอแนวคิดให้ผู้อ่านรู้จักไขว่คว้าโอกาสที่ผ่านเข้ามาในชีวิต

แม้โดยกว้างกว่ากว้าง
โพ้นกาแล็กซีทางช้างเผือก
อันมีอานันต์จำนวนคาริภา
หรือค่านวนขอบเขตอวกาศ
แต่ความคิดอิสระจะกว้างกว่า

.....
แม้โดยลึกแห่งลึก
แห่งทกเจ็ดท้องทะเลหลวง
แหล่งอันคดอุดมสรรพอาหาร
ที่สุดของสัตว์ซึ่งร่ายยังเชื่องพันธุ์
แต่ความคิดอิสระจะยิ่งลึกและล้ำอุดม

จิบ-จิบ

แม้ถูกกุมขังเสียเนิ่นจนเนื่อย
แต่ชั่วประตูกองหลุดอ้า

นกน้อยก็ถลาขึ้นลม

เบื่อง่าย

กองหม้อวนกลมนอนอืดให้ขุนอยู่ในคอก

อึดเกินสนใจหนทางเข้าออก

(คอกฝน, หน้า 36-37)

คำว่า “จิบ-จิบ” เป็นเสียงร้องของนกซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนอิสรภาพ ส่วนคำว่า “หมู” เป็นสัญลักษณ์หมายถึง การขอมอยู่ในการควบคุม ผู้เขียนนำสัตว์สองชนิดมาเปรียบเทียบเพื่อนำเสนอแนวคิดว่า อุปสรรคสำคัญของการมีชีวิตอย่างอิสระคือความกลัว เช่นเดียวกับที่หมูไม่กล้าออกจากคอกเพราะกลัวอดตาย จุดมุ่งหมายเพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านมีความคิดอิสระ กล้าคิดกล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง

3.4 การเป็นแนวทางในการดูแลครอบครัว

การเป็นแนวทางในการดูแลครอบครัว คือ การที่ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดเพื่อให้ผู้อ่านนำไปเป็นแนวทางในการดูแลครอบครัว

เมื่อลูกมีครอบครัว วันหนึ่งลูกจะมีลูกของตัวเอง

เมื่อลูกมีโอกาสเป็นพ่อแม่

วันนั้นลูกจะรู้ด้วยตัวเองว่า

ลูกจะรักห่วงใยในตัวลูกของลูกอย่างไร

ลูกจะทอเบาะผูกด้วยความรักและความห่วงใย

ของพ่อแม่แก่ลูกของลูกเอง

พระคุณของพ่อแม่ค้ำน้ำมีคุณต่อโลกต่อหมูสัตว์

ลูกจะรู้ได้ก็อยู่กับตัวลูกเองในยามนั้น

(ยามเช้า, ๒๒. ดิจาม)

การนำเสนอให้ผู้อ่านได้รับรู้ถึงความรักอันยิ่งใหญ่ของพ่อแม่ที่มีต่อลูก เพื่อให้ผู้อ่านตระหนักในบุญคุณของพ่อแม่และหาโอกาสทดแทนพระคุณต่อไป

หญิงชราเฝ้าคอยลูกชายกลับบ้าน

เขาไม่พอใจพ่อของเขาซึ่งทำร้ายนาง

เขาบอกนาง
 ตราบใดที่ยังมีพ่ออยู่ในโลก
 เขาไม่มีวันสงบสุข
 แม่พ่อของเขาตายจากไป
 แต่ความเคียดแค้นยังคงอยู่
 นางเฝ้ารอรอย่างเจ็บเหงา
 เฝ้าปลูกต้นไม้เพียงลำพัง
 ลูกชายกลับมาจะได้ลิ้มรสหวานจากผลไม้ของนาง

(งานศพดอกไม้, หน้า 119)

เรื่องราวของหญิงชรารอคอยการกลับมาของลูกชายด้วยความเหงาหงอย สู่ถึงการที่
 คนในครอบครัวขาดการดูแลเอาใจใส่จากสมาชิก เป็นการเตือนให้ผู้อ่านสนใจสมาชิกในครอบครัว
 มากขึ้น

ในอาณาจักรแห่งอ้อมแขนของแม่
 ฉันกำเนิดมาพร้อมกับอิสรภาพ
 ฉันไม่ใช่ของแม่
 ฉันเพียงแค่เป็นลูก
 แม่โปรดอย่าได้เอาความรักมาเป็นคุกกักขังฉัน

อย่าขีดเส้นทางให้ฉันเดิน
 โลกยังกว้าง
 ไขให้ฉันเดินอยู่เพียงตามหลังแม่
 ความชื่นชมยินดีของแม่
 จำกัดเสรีภาพของฉัน

(ไม่มีเหตุผลที่เราจะทำร้ายกันอีก, หน้า 92)

ผู้เขียนแสดงความเห็นต่อการดูแลลูกอย่างทะนุถนอมเกินไปว่าเป็นสิ่งไม่ถูกต้อง
 พร้อมเสนอแนะวิธีการเลี้ยงดูว่า ต้องไม่ปล่อยปละจนเด็กขาดความอบอุ่น แต่ไม่เข้มงวด
 จนขาดอิสรภาพ

กล่าวโดยสรุป กลอนเหล่านี้มีประโยชน์ต่อผู้อ่าน ในด้านจิตใจ ก่อให้เกิดอารมณ์

สะท้อนใจ และมีส่วนยกระดับจิตใจผู้อ่านให้อ่อนโยนและดีงาม ด้านสติปัญญา การอ่านกลอนเปล่าทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้จากแนวคิดของเรื่องและข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่แทรกอยู่ในเนื้อหา อีกทั้งยังได้พัฒนาความคิดจากการฝึกตีความถ้อยคำ ด้านการดำเนินชีวิต แนวคิดที่ผู้เขียนนำเสนอเป็นแนวทางในการประพฤติตนเป็นคนดี การใช้ชีวิตประจำวัน การพัฒนาตนเอง และการดูแลครอบครัวได้เป็นอย่างดี

คุณค่าต่อสังคม

คุณค่าต่อสังคม คือ ประโยชน์ที่สังคมได้รับจากกิจกรรมการอ่านและการเขียนกลอนเปล่า พบ 2 ด้าน ได้แก่ คุณค่าด้านการบันทึกสภาพสังคม และคุณค่าด้านการเสนอแนวคิดเพื่อพัฒนาสังคม

1. คุณค่าด้านการบันทึกสภาพสังคม

คุณค่าด้านการบันทึกสภาพสังคม คือ การที่กลอนเปล่านำเสนอให้เห็นถึงความเป็นไปของสภาพสังคม เช่น ด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ วิถีชีวิต ประเพณี ตลอดจนไปถึงความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของคนในสังคม

รัฐบาลแล้วรัฐบาลเล่าที่ได้มาและจากไป

บนทางเดินของหอยทากบนดวงจันทร์ที่สวยงามและสูงส่ง

ประชาชนยังคงอยู่และไม่เคยดับสูญ...ดาสี ดาสา...ยายมา ยายม่า...เจ้าแกละ...อีแก้ว

แขนงหน้ามองดวงจันทร์พร้อมคำอ้อนวอน

แต่เล็ก ๆ ที่ขอแหวนทองแดงจนเดิบใหญ่ขอข้าวขบปลา

แต่ช่วงเวลาไหนละที่เป็นช่วงเวลาของประชาชน

สุนทรพจน์ที่ชวนฝันหวานหรือท้องที่ว่างเปล่า

ประชาธิปไตยบนพานหรือข้าวในจานอาหาร

กองทัพที่เกรียงไกรด้วยแสนยานุภาพ

หรือขอทานโซ ๆ ตามข้างถนน

เมื่อไหร่เวลาของประชาชนจริง ๆ จะมาถึง

(ดอกไม้ถึงคนหนุ่มสาว, หน้า 25-26)

การวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินนโยบายความสำคัญกับการปกครองและการทหาร แต่ไม่ให้ความสนใจปัญหาปากท้องของประชาชน เป็นการวิจารณ์ที่ทำให้ผู้อ่านได้รับทราบถึง

สภาพการเมืองในขณะนั้น

แม่กัมเจย กัมเจย... เก็บรวงข้าวตกที่เรียดกและซุกซ่อนอยู่ตามกอซัง
ขณะพ่อพันเส้นตอกนับจำนวนข้าวเปลือกที่เหลืออยู่ในยุ้งข้าว
แต่ละถัง, แต่ละถัง...
ใส่รถพ่อค้าจากต่างถิ่น

เพื่อซื้อเสื้อหนาวและผ้าห่มให้ชายเฒ่าและหญิงสาวของหมู่บ้าน
ขณะเด็กเล็กที่เหลืออยู่ไม่มากนัก-
ในหมู่บ้านชานาที่ยังเหลืออยู่

(ลูกของแม่ไม่มีสัญชาติ, หน้า 103)

กลอนเปล่าบทนี้นำเสนอภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบท อันเป็นผล
มาจากการปรับนโยบายทางเศรษฐกิจ จากการเน้นเกษตรกรรมมาเป็นส่งเสริมการผลิต
ในภาคอุตสาหกรรม ส่งผลให้ประชากรภาคเกษตรอพยพเข้าสู่เมืองเพื่อทำงานในโรงงาน
อุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก

พ่อจากไปแล้วเมื่อเย็นนี้
แม่ถือรูปพ่อราวคนรับภาระหนักท่วมชีวิต
คนสักเจ็ด... แปด... เก้า...
หรือว่าสิบคนกำลังหาหมอใส่ร่างชายกลางคนเวียนรอบเมรุ

ปีพาทย์มอญเพื่อพรา่ว่า “เออเออ... สงสารวิฑูทั้งสี่เออเออ...”
โยให้ห้วงลมหายใจของคนไม่เท่ากัน
ป่วยและเชื่องซึมได้ทั้งชีวิตยังเรงร่า
ทว่าก็สูญสิ้นได้แม้ความฝันใฝ่ยังไม่หมดสิ้น
ที่สุดพ่อก็จากไป พ่อจากไปแล้วจริงจริง
ฝุ่นรอบเมรียังฟ้ายุ้ง-

ไฟกองเท่าภูเขาที่เร่ร้างโหมไหม้

สหายคลี่ประกายแก่แม่, แสนหมื่นประเก็นน้ำตา

(ลูกของแม่ไม่มีสัญชาติ, หน้า 193-194)

ภาพขบวนแห่ศรอบเมรุ ก่อนทำพิธีฌาปนกิจ สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรม

การประกอบพิธีเกี่ยวกับความตาย และความเชื่อเรื่องวัฏจักรของชีวิตตามคำสอนของพุทธศาสนา

เสียงโหยหวน

เป็นดังเพลงเก่าขับขาน

เป็นตำนานของคนที่ถูกฆ่า

เป็นตำราของคนที่ถูกขัง

เป็นกระทงอาหารของพืชพันธุ์

เป็นเครื่องหมายยืนยัน

ความโง่ของผู้คน

เสียงโหยหวน

ได้ทวนทางกระแสลม

เพื่อชื่นชมดอกไม้ที่โหยหา

.....

โลกนี้ - ไม่มีเผ่าพันธุ์

โลกนี้ - ไม่มีถิ่น - ไม่มีเธอ

โลกนี้ - ไม่มีภัยสงคราม

(ลายก้นหอย, หน้า 59)

การเรียกร้องให้มนุษย์หยุดแบ่งแยกกลุ่มพวก เพื่อป้องกันความขัดแย้งที่จะนำไปสู่สงคราม เป็นการแสดงความเห็นของผู้เขียนในฐานะหน่วยหนึ่งของสังคม ซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของคนจำนวนหนึ่งที่มีค่านิยมปรารถนาการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

2. คุณค่าด้านการเสนอแนวคิดเพื่อพัฒนาสังคม

แม้ผลการศึกษาไม่สามารถระบุได้ชัดว่า กลอนเปล่ามีอิทธิพลต่อการพัฒนาสังคมมากน้อยเพียงใด ทว่าการศึกษาคิดของผู้เขียนที่พยายามกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาสังคมก็ทำให้พอทราบได้ว่าผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสภาพการเมือง สภาพสังคม และสภาพเศรษฐกิจ

2.1 การนำเสนอแนวคิดเพื่อพัฒนาสภาพการเมือง

การนำเสนอแนวคิดเพื่อพัฒนาสภาพการเมือง คือ การที่ผู้เขียนนำเสนอแนวคิด เพื่อเป็นแนวทางในการเปลี่ยนแปลงสภาพการเมืองให้ดีขึ้น

ปีหนึ่งร้อยประจวบ

อวดอิมเง่งอนงาม

จนอื้อฉาวเรื่องสาวงาม

เมืองสยามอุดมคัง

สังคมก็เชิดชู

ให้ฟ้าฟุ้งอยู่ถั่ง

จนสังคมเป็นสังคัง

จนปลุกฝังแนวชีวิต

เหมือนโรคระบาดเบ่ง

และเร้าเร่งการต่อคิด

เยาวชนทั้งมวลควรพินิจ

ว่าเราผิดหรือถูกทาง

มาเถิดมาร่วมขบวนด้าน

มาล้างผลาญตัวระยำดำบอน แล้วสร้างสรรค์สังคม ชีวิตใหม่

ความคิดใหม่ ในท่ามกลางขยะหยากเลวร้ายทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นมา

(จารึกบนหนังสือ, หน้า 44-45)

ผู้เขียนมองว่าความเสื่อมโทรมทางสังคมในช่วง พ.ศ. 2518 มีสาเหตุมาจาก นักการเมืองและระบอบการปกครอง จึงเสนอให้ประชาชนร่วมกันปฏิบัติการปกครองจาก ระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบสังคมนิยม เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว

ฉันรู้ว่ามันเป็นเรื่องยากแต่มันเป็นเรื่องจำเป็น..

ที่จะต้องเดินสู่แผ่นดินอุดมคติ

ทั้งแผ่นดินแห่งโลกโบราณเอาไว้เบื้องหลัง..

เราสิ้นหวังเสียแล้วกับการ โค้นล้มนักการเมืองคนหนึ่ง

เพื่อเชิดชูอีกคนหนึ่งขึ้นมา

และให้เขาทั้งสองคนนั่งจิบไวน์กันอยู่มุมห้อง..
 นักปราชญ์จะตาย ความดีงามจะถูกฆ่า ทุ่งดอกไม้จะไม่มี
 ถ้าหากนักการเมืองและระบบการเมืองยังเป็นผู้ควบคุมกระดาน

ฉันรู้ว่ามันเป็นเรื่องยาก
 แต่พวกเราเบียดทุกตัว..
 ต้องเดินออกมา
 จากกระดานเสีย...

(WAR เรามีพระเจ้าคนละองค์, หน้า 26)

การชักชวนผู้อ่านเดินสู่แผ่นดินอุดมคติ หมายถึง การเสนอแนะให้ปฏิเสธ
 การปกครองทุกรูปแบบ แล้วยึดแนวทางสันติเป็นหลักในการอยู่ร่วมกัน แนวคิดดังกล่าว
 เป็นการนำเสนอแนวทางในการปรับเปลี่ยนระบอบการเมืองการปกครองในอีกแง่มุมหนึ่ง
 แม้จะเป็นความคิดในอุดมคติก็ตาม

2.2 การนำเสนอแนวคิดเพื่อพัฒนาสภาพสังคม

การนำเสนอแนวคิดเพื่อพัฒนาสภาพสังคม คือ การที่ผู้เขียนนำเสนอแนวคิด
 เพื่อเป็นแนวทางในการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมให้ดีขึ้น

เมื่อผ่านจาก “ยุคทมิฬ” เรามาถึง “ถิ่นกาขาว”
 ไหล่ของเราแกร่งพอที่จะตั้งขึ้นรับน้ำหนักที่จะเพิ่มขึ้นอีก
 มันไม่สามารถที่จะถ่วงไปได้อีกแล้ว
 บนขาทั้งสองที่แข็งแกร่งและฝ่าเท้าอันหนาตะ
 ที่เคยกรำมาแล้วทั้งสองยุค
 และที่จะกรำต่อไป
 ฉันอาจไม่รู้จริงถึงสิ่งอื่น
 และไม่อาจคาดคำนวณได้ถึงสิ่งใด

แต่ฉันก็รู้ว่าพรุ่งนี้มีจริง
 และมันย่อมมาถึงแน่นอน

(ขอบกรุง, หน้า 232-233)

กลอนเปล่าบทนี้เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2510 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศผ่านสถานการณ์ความตึงเครียดมาถึงสองครั้งติดต่อกัน ครั้งแรก พ.ศ. 2499 สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นช่วงที่มีการแข่งขันอำนาจทางการเมืองอย่างรุนแรงระหว่างฝ่ายทหารกับฝ่ายตำรวจ อีกทั้งมีการจำกัดเสรีภาพทางการเมืองของประชาชนอย่างเข้มงวด เรียกกันว่า “ยุคทมิฬ” ครั้งที่สอง หลังจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ปฏิวัติยึดอำนาจ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ใน พ.ศ. 2500 จากนั้นได้แต่งตั้งนายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นช่วงที่ประเทศไทยอยู่ใต้การครอบงำของประเทศสหรัฐอเมริกา จนรัฐบาลไม่มีเอกภาพในการบริหาร เรียกกันว่า “ยุคถิ่นกาขาว” ผู้เขียนกล่าวถึงสองเหตุการณ์ทั้งสองเพื่อนำเสนอให้ผู้อ่านได้เห็นว่ แม้ประเทศจะต้องเผชิญภาวะวิกฤติมาแล้วสองครั้ง แต่ก็ยังสามารถผ่านมาได้ พร้อมทั้งปลุกเร้าคนรุ่นใหม่ให้นำประสบการณ์ที่ผ่านมาเป็นบทเรียนและช่วยกันพัฒนาบ้านเมืองต่อไป

สาวน้อย

ลูกขึ้นมาสื อย่าซิมเซา
กอดเข้าอย่างไว้ศักดิ์ศรี
มัวหลงเหงาเศร้าชีวิ
จะมีประโยชน์อันใด

ลูกขึ้นมาสิมาเดินเคียงข้าง
ก้าวย่างกับยุคสมัย
วันนี้เป็นวันของใคร
ถ้ามิใช่พวกเราเยาวชน

สาวน้อย

หยุดเพ้อคอยและหมองหม่น
เจ็ดหน้าเรียกหาความเป็นคน
ฝึกฝนเรียนรู้สู่พลัง

อย่ารีบเดินทิ้งไกลไปข้างหน้า
อย่าเชื่องช้าล่าเหลี่ยวอยู่ข้างหลัง

แต่งเดินเคียงข้างอย่างระวัง

เพื่อเพื่อนผู้ฟังประชาชน

(ดอกไม้ถึงคนหนุ่มสาว, หน้า 76-77)

การกระตุ้นหญิงสาวให้ทำตัวเป็นประโยชน์ต่อสังคม เป็นการชี้แนะให้คนหนุ่มสาว
ทำกิจกรรมพัฒนาสังคมร่วมกันอีกครั้ง หลังเกิดการขัดแย้งทางความคิดอย่างรุนแรงระหว่าง
กลุ่มนักศึกษากับประชาชน กระทั่งนำไปสู่การปะทะในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ทำให้
นักศึกษาส่วนหนึ่งหนีเข้าป่าเพื่อร่วมปฏิวัติประเทศกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย
ขณะที่อีกส่วนเคืองแค้นทางความคิด ผิดหวังกับสภาพความเป็นไปของสังคม จนท้อแท้กับชีวิต

2.3 การนำเสนอแนวคิดเพื่อพัฒนาสภาพเศรษฐกิจ

การนำเสนอแนวคิดเพื่อพัฒนาสภาพเศรษฐกิจ คือ การที่ผู้เขียนนำเสนอแนวคิด
เพื่อเป็นแนวทางในการเปลี่ยนแปลงสภาพการเศรษฐกิจให้ดีขึ้น

คนจนมันก็เหมือนหมา

ถ้ากล่าวประโยคนี้ยังคงจะมีอยู่

ให้ได้ยินได้ฟังกันต่อไป

ถ้าเราไม่คิดแก้ไข หันหลังให้แก่กัน

และมุ่งแต่ความสุขสบายของตนแต่อย่างเดียว

จนลืมนึกถึงคนส่วนใหญ่

ถ้ายังเมินเฉย

ก็คงจะถึงวันนั้น

วันที่คนจนส่วนใหญ่จะลุกขึ้นมาเรียกร้อง

สิทธิอันควรได้ควรมีของตน

และพูดว่า “เขาไม่ใช่หมาอีกต่อไปแล้ว”

(ดอกไม้ถึงคนหนุ่มสาว, หน้า 26-30)

คำว่า “หมา” เป็นสัญลักษณ์หมายถึง ชีวิตที่ไร้ค่า ไม่เคยได้รับการเหลียวแล
คำกล่าวที่ว่า “คนจนมันก็เหมือนหมา” เป็นการเสียดสีเพื่อเรียกร้องให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้
ความสำคัญกับการแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนอย่างจริงจัง

กล่าวโดยสรุป กลอนเปล่ามีประโยชน์ต่อสังคม ในด้านการทำหน้าที่บันทึกสภาพสังคม
ทำให้เห็นความเป็นไปในด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ วิถีชีวิต ประเพณี ตลอดจนความคิด

ความเชื่อ และค่านิยมของคนในสังคม นอกจากนี้ยังนำเสนอแนวคิดเพื่อพัฒนาสังคม
ในด้านสภาพการเมือง สภาพสังคม และสภาพเศรษฐกิจ

การศึกษาคุณค่าต่อผู้อ่านและสังคม สรุปได้ว่า กลอนเปล่ามีประโยชน์ต่อผู้อ่าน
ในด้านจิตใจ ก่อให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจ และมีส่วนยกระดับจิตใจผู้อ่านให้อ่อนโยนและดีงาม
ด้านสติปัญญา การอ่านกลอนเปล่าทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้จากแนวคิดของเรื่องและข้อเท็จจริง
ต่าง ๆ ที่แทรกอยู่ในเนื้อหา อีกทั้งยังได้พัฒนาความคิดจากการฝึกตีความถ้อยคำ ด้านการดำเนิน
ชีวิต แนวคิดที่ผู้เขียนนำเสนอเป็นแนวทางในการประพฤติตนเป็นคนดี การใช้ชีวิตประจำวัน
การพัฒนาตนเอง และการดูแลครอบครัวได้เป็นอย่างดี ส่วนประโยชน์ต่อสังคม กลอนเปล่า
นำเสนอให้เห็นถึงความเป็นไปของสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง เช่น ด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ
วิถีชีวิต ประเพณี ตลอดจนไปถึงความคิด ความเชื่อ และค่านิยม ขณะเดียวกันยังได้นำเสนอแนวคิด
เพื่อพัฒนาสังคม ในด้านสภาพการเมือง สภาพเศรษฐกิจ และสภาพสังคม